

Îndreptar
pătimăș
II

OPERA LUI CIORAN

SCRIERI ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Pe culmile disperării

ediția întâi – 1934 / prima ediție postbelică, Humanitas – 1990

Cartea amăgirilor – 1936 / 1991

Schimbarea la față a României

1936 / ediție revăzută de autor – 1990

Lacrimi și sfinți – 1937 / 1991

Amurgul gândurilor – 1940 / 1991

Îndreptar pățimaș (1–70) [Paris, 1940], Humanitas – 1991

Îndreptar pățimaș II (70–140) [Paris, 1941–1944], Humanitas – 2011

Despre Franța [Paris, 1941], Humanitas – 2011

SCRIERI ÎN LIMBA FRANCEZĂ

Précis de décomposition *Tratat de descompunere*

Gallimard – 1949 Humanitas – 1992

Syllogismes de l'amertume – 1952 *Silogismele amărăciunii* – 1992

La Tentation d'exister – 1956 *Ispita de a exista* – 1992

Histoire et utopie – 1960 *Istorie și utopie* – 1992

La Chute dans le temps – 1964 *Căderea în timp* – 1994

Le Mauvais démiurge – 1969 *Demiurgul cel rău* – 1995

De l'inconvenient *Despre neajunsul*

d'être né – 1973 *de a te fi născut* – 1995

Écartèlement – 1979 *Sfârtecare* – 1995

Exercices d'admiration – 1986 *Exerciții de admirație* – 1993

Aveux et anathèmes – 1987 *Mărturisiri și anateme* – 1994

Mon Pays / Țara mea

Humanitas – 1996

Cahiers – 1997 *Caiete* (3 vol.) – 1999–2000

PUBLICISTICĂ, CORESPONDENȚĂ, CONVORBIRI

Singurătate și destin, Humanitas – 1992

Convorbiri, Humanitas – 1993

Scrisori către cei de-acasă, Humanitas – 1995

CIORAN

Îndreptar pătimaș

II

70 de fragmente inedite

Stabilirea textului, prefață și note de
CONSTANTIN ZAHARIA

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Notă asupra ediției

Manuscrisul *Îndreptarului pățimaș* restituit aici se află la Biblioteca Literară Jacques Doucet sub cota CRN Mss. 4. El cuprinde 101 pagini pe hârtie velină, de format identic, în afară de primele două file și de ultima.

Paginile 1–2, scrise cu cerneală albastră pe o singură față a filei, au dimensiunea de 223 × 190 mm și cuprind textele 70 și 71. Caracterul de schiță este evident prin numărul mare de ezitări, ștersături etc. Grafia este ușor diferită de restul manuscrisului – mai strânsă, de dimensiuni mai mici. Fragmentul 70 apare în întregime, fiind mai lung cu trei paragrafe decât cel editat în prima parte a *Îndreptarului*. Aceste trei paragrafe au primit inițial numărul 71, însă autorul l-a tăiat cu două linii pentru a relua numerotarea cu fragmentul următor.

Asupra fragmentului 70 se cuvine adusă o precizare: la Biblioteca Literară Jacques Doucet există o transcriere a primelor șaptezeci de fragmente care alcătuiesc versiunea *Îndreptarului pățimaș* publicată la Editura Humanitas, în 1991. Această transcriere a fost realizată de Cioran însuși pe două caiete de format școlar (220 × 170 mm), unul pe hârtie velină, altul dictando. La sfârșitul celui de-al doilea caiet, fragmentul 70 este identic cu cel publicat cu douăzeci de ani în urmă.

Paginile 3–100 sunt scrise pe o singură față a filei, cu cerneală neagră, probabil cu toc și peniță. Hârtia este tot velină, dar de dimensiuni diferite: 267 × 210 mm. Ele cuprind fragmentele 72–140, numerotate de autor, cu o singură eroare: există două fragmente succesive care au numărul 133, diferite prin structură și tematică. Pe al doilea l-am numerotat 133 bis.

Pagina 101 îl reprezintă pe Garcilaso de la Vega, „el primero de los poetas castellanos“ după cum spune legenda filei, desprinsă probabil dintr-o carte. Nici o notație a lui Cioran nu apare pe această pagină.

Pentru stabilirea textului am utilizat normele ortografice actuale, păstrând unele particularități arhaizante, cum ar fi „suferinți“ și, mai ales, „dezmetic“ ori „statorire“, arhaisme rar întâlnite. În foarte puține cazuri am recurs la paranteze drepte [...] pentru a completa lacunele din text. Două sau trei exprimări pot părea insolite astăzi. Le-am păstrat ca atare, chiar dacă uneori ele sugerează influența limbii franceze („m-a obișnuit unei neînduplecate alternative“, Fg. 118), iar altele folosesc alăturări neașteptate de termeni (de exemplu, „de creștini mă deslipește scârba de păcat“, unde „mă deslipește“ stă pentru „mă desparte“; Fg. 117). Asemenea ocurențe sunt însă extrem de rare. În puține situații punctuația a fost restabilită, păstrând preferința autorului pentru linia de pauză.

În fine, notele de la sfârșitul textului cuprind versiuni la care Cioran a renunțat. Ele sunt de două tipuri: în primul rând variante introduse prin prescurtarea „Var.:“, pentru a marca în general sinonime ori alternative permutabile; în al doilea rând termeni, propoziții ori

începuturi de frază care completează lecțiunea, chiar dacă autorul a „simplificat“ contextul, din rațiuni care desigur nu pot fi puse în discuție. În felul acesta, cititorul va avea o imagine mai exactă asupra manuscrisului, fără ca unitatea textului stabilit să fie afectată. Am exclus din aceste note cuvintele incomplete, repetițiile, chiar și atunci când ele aveau o altă poziție în context, precum și elementele de relație asupra cărora autorul a ezitat.

[IV]

Vei reuși a-năbuși menirea negativă de care ești muncit? Nicicând.

Vei însănătoși răul ce-ți mănca mersul respirației? Deloc.

Mai ridică-vei amarul din simțuri la esență de întrebări? Totdeauna.

Nu vrei să-ți storci formula de ireparabile în dulciu² de credințe? Nicidecum.

...În sângele tău o drojdie de Niciodată se desfată, în sângele tău se dezalcătuiește timpul – ca și cum Diavolul³ și-un acaftist pe dos te salvează din înecul mântuirii. Și Diavolul se furișează prin ochiul lui Dumnezeu, și tu-i urmezi umbra și urma...

Acel om ce-a lovit tot ce i-a fost scump, care și-a pângărit idolii și și-a înfrânt adorațiile – și care s-a pomenit victimă din mare ucigaș ce-a fost. El voia să însângereze și s-a însângerat. Lui și-a dat lovituri. Pumnalul s-a întors în propria-i inimă. Pe nimeni n-a atins, călău al clipelor sale. – Alții-l credeau rău și nemilos, pe când el își plângea fala nenorocului⁴, ros de cerința înduioșării, milostivindu-se de sine prin suspine neauzite.

Ochi de muiere se vor fi umezit. Dar vai, despărțirea îl durea pe el. Din frica de fericire, omora acel rai al

dragostei. El pleca de teama a prea mult noroc. Și când
ea-l făcea nemernic, fariseu sau domnișor, numai el
iubea. Ea se înrăia.

Ce știu ei, obrazii de evă –

V

Despre nenoroc. De n-aș purta greul sângelui valah, aș ști ce e nenorocul doar prin introspecție. Nu l-aș cunoaște pe cel obiectiv. Întâmplarea a vrut ca un neam să-l întruchipeze, să dea înțeles istoric unei închipuiri⁵ metafizice. O țară în care nenorocul, din concept, a ajuns idee concretă. El se *desfășoară* – și parcă-l pipăim... E al nostru, e numai al nostru. Acest bun nu-l înstrăinăm, ci-l căutăm, ironici și cucernici. *Dorul* însuși nu-i decât o vagă aproximație⁶, formula lui poetică.

În țara cu români, nimic nu reușește. Totul se întâmplă altcum⁷. Lipsa noastră de noroc e-o poezie fără ritm, e-un cânt înaintea inspirației, e-o schiță a unei imposibile melodii. Un imn negativ e viața noastră⁸. El nu pătrunde în spațiu, ci se destramă în vibrații⁹ de nicăieri, ca un parfum sau o putoare de absurd.

Cei ce mor, pentru nimeni mor. Eroul e singur, pe pământ și sub el. Sângele lui fructifică alte lumi, căci în inimile noastre s-ar usca, în inimi¹⁰ fără vreun trecut sau vreun viitor. Până și *virtualul* ne e ideal¹¹.

Nici unul n-am fost puși pe împlinire. Am amânat prin vorbă actul. Atâta-i doina și dorul: *spaima de act*. Teama că s-ar putea întâmpla ceva și că am fi prezenți... Sunt prea mulți nori între noi și cer.

În măruntaiele noastre zace un rău. E răul deficitului de existență, răul lui *a vrea* fără voință, a aspirației fără obiect, a purei aspirații. E duioșia devenirii. Clipele se topesc, se-nmlădie și se întind, – dintr-o lipsă de har. Unde să ne ducă timpul, când nu suntem destul de tari ca să-l purtăm pe umeri? Astfel ne apasă fără îndurare¹² și ne lăsăm mâncați de el, victime de totdeauna, aruncați la marginea menirilor.

Între neamurile bolnave, noi suntem cei mai bolnavi. Bolnavi de o sterilă sănătate. Plusul nostru de vitalitate, neavând direcție, suferim prea-plinul ca un minus. Ciobani decadenți – țăranii; fleacuri sceptice, domnii. Iar între ei, câțiva inspirați, ce doresc moartea ca să scape de năpăstuirea osândeii generale. – Mai bine am muri cu toții, decât să fim atât de puțin! Să dăm foc inimilor noastre, să ne secerăm întrezăririle, să ne salvăm printr-o pieire vrednică! Să geamă spațiul sub vijelia sângelui nemângâiat! De-am lăsa măcar o pată, vastă, de strălucire, care să fie îndemn pentru acei ce-ar fi cândva ca noi! Ce suntem și ce-am fost, nu mai putem să fim.

Ne-am tăvălit molatec în mocirla ursitei vagi – și neputându-ne căpătui în timp, ne-am îndrăgit o soartă întoarsă pe dos. Plăcerea negativă de a fi valah am ridicat-o la înălțimea unei meniri¹³. Nici o metamorfoză a pământului nu te scutește de-a fi ce ești. Să nu mai fi valah, nici cerul nu te-ar ajuta. La orice latitudine fâlfâie flamura balcanică¹⁴ a sufletului. – Și atunci de ce să te mai ocolești? De ce nu te-ai mărturisi bolii incurabile, când n-ai unde fugi [de] Valahia inimii?

Suntem cu toții însemnați de-o pribegie în indefinit. Fără rai, și fără lihnirea după el. Un dor lipsit de infinit,

infini totuși prin nedesăvârșire. Atâta-i pozitiv în noi: am transformat nenorocul în farmec. Am dat sens de viață negației. Ne complăcem în urgisire. În ea numai vom fi creatori. Răul este sensul nostru ascendent, înfrângerea înălțarea noastră¹⁵. Făptură neînfăptuită e românul.

Afară de nenoroc, totul e virtual la noi.

Carpații priveghează neșansele, și se înalță ca o prilește a disprețului peste chinul de la poalele lui.

Popoarele sunt singure; noi suntem însă singuri din veci. Rătăcitori cu glia-n spate¹⁶, n-avem unde pleca și nici n-am putea. Popasul nostru e între dor și zeflema. Și munca noastră: să tragem brazde sub un cer fără cer¹⁷. E poezia negativă a infinitului mic..., e poezia unei țări de chin și madrigal.

În a dori ne-am istovit puterile native. Este cântec undeva în lume, care să abunde mai dureros în glasurile neizbutirii-n vreme? Poezia noastră populară e-un suspin colectiv de neputință – și e aproape măreață în lipsa ei de măreție. Spre ce ne prelungește dorirea aceea a micului vers de la țară și spre cine? Cât o pricep când nu mi-e dor de nimeni și nimic! Ea-i plânsul omului că nu e plantă, e regretul după inconștienta înrădăcinare în fire, e jeluirea în *străinătatea* existenței. Purtăm din naștere o frică de lume – și dacă natura ne-ar fi așezat la margini de mări, cojocul nu l-am fi luat în spate ca pe ele să râvnim alte țărâmurii. Aventura nu-i răul nostru; al nostru este bocetul insului plecat din sânul maicii și jindul după un pământ odihnitor¹⁸ ca o soartă neîntreruptă de duh.

Visurile noastre n-au cerșit lumea, nu s-au însetat după ea. Au clocit în mărginire, ființe gravide de-un

oarecare imediat. O țară născută *ocasional*, fără nevoie; mare prin neșansă¹⁹, nesfârșită²⁰ prin absență. Nenorocul e soarta la întâmplare, e expresia *voii* sorții – în care nu putem interveni fiind deopotrivă la întâmplare, biete pretexte de eșec în timp. Conștiința naufragiului e miezul spiritual al valahului. De aceea, contribuția lui la felurimea²¹ tipului om e zdrobitor de nouă, iar întrucât Adam n-a reușit, apariția noastră e cel mai însemnat²² exemplu de la creație încoace. Noi punem din nou problema omului și a ne-omului. O punem *colectiv*²³. În felul acesta s-ar putea să avem un destin de invidiat...

Căci nu în zadar suntem *țara neîmplinirii...*

72

Datoria celui ce scrie ar fi să-și taie venele pe alba hârtie din față. Să curme astfel chinul lumilor nespuse.

Cuvântul fost-a născocit de durere. Dar el n-a slujit-o²⁴. Și ea-și prelungește lipsa ei de început...

Nu ne putem spune. De zvonurile cumplite ale cărnii și ale duhului vorbim, ca alții să nu le-ñțeleagă. Mărturisirea noastră ne ascunde. Dacă un singur fior s-ar învifora, aștrii ar părăsi cerul și s-ar întinde ca balsam pe rănilor trupului și-ale cugetului. Dar nu ne strigăm fiorurile fără riscul minții. Nebunia este actul de sinceritate față de absolut. *Undeva* toți suntem smintiți²⁵. Aerul pe care-l respirăm e un ospiciu în care rațiunea întreține false luminișuri²⁶. Nu întunericul e improbabilul în lume; el este siguranța oaselor noastre²⁷. Noap-

tea geme în măduva lor și-a gândurilor²⁸. Lumina-și dă duhul²⁹ în glezne și în craniu. Și la pâlparea ei³⁰, cineva întoarce ultima pagină a minții.

73

Ce se întâmplă între oameni, bun sau rău, se reduce la atât: frica de singurătate. Din ea pleacă dragostea și crima, D-zeu și Diavolul, instituțiile și anarhia. Nici unul nu ne suportăm până la capăt. Cugetul trebuie să ni-l împărțim în doi, emoțiile să le împărțăm³¹, fiurile să le exprimăm. Iubim din nevoia să ne *știe* cineva *până la capăt*, din dorința de a scăpa de propria intimitate, din teamă că, fără nimeni, gândul s-ar ridica vertical spre cer, și că s-ar prăbuși fără ecou³². O tovărășie funebră ne pare un concert față de pustiul inimii. În ochii femeii citim întrebări sau răspunsuri, ca și cum ne-am fi născut din dialog sau pentru dialog.

Așa ne-ncepem existența: ne întrebăm părinții. Ei ce-ar răspunde? Apoi vecinii și prietenii. Și ei la fel. Iubitele. Ele încearcă. Și-n dragoste avem măcar iluzia răspunsului. Dacă femeia ne-ar putea *spune* tot ce tremură în așteptarea noastră, în iubire ne-am înfăptui și cu ea ne-am încheia umbletul nesigur. Așa, ne continuăm cărarea.

Întrebi pe D-zeu. De ce nu ne-ar scăpa pe veci? El tace. El tace atât de mult! Întinderile n-au răspuns omului, decât să-i prelungească³³ volumul oftatului. Căci în spațiu nu coexistă obiectele, ci suspinele. Pe imensitatea lui, omul fuge speriat de sine, în căutarea

vecinilor de spaimă. Fiecare ins e un tovarăș de nemângâiere. Când dăm mâna cuiva, în ea îi depunem o parte din povara grijii noastre. Și nu i-o strângem din bucurie, din bucuria pură, ci din complicitatea a două singurătăți. Și când zâmbim cuiva, ne odihnim de propria izolare, ne ușurăm condiția printr-un efluviu ce se îndreaptă spre aceeași soartă³⁴.

Atât e de legată singurătatea de prezența noastră, că acolo, în rarele întâlniri, în presimțirea iubirii absolute, ființele, pierzându-și singurătatea, se anulează în dorința de moarte. Făptura nu poate trăi decât sub blestem, sub blestemul de a nu se întâlni total cu nimeni. Când excepția intervine, izbândirea se preschimbă³⁵ în eșec. Dragostea nu suprimă – *în viață* – individuația. Iubirea rămâne³⁶ cel mai grav semn de întrebare – și amănții victimele³⁷ imposibilității. Ei ispășesc încumetarea³⁸ de a fi ucis blestemul inițial al creaturii³⁹. Iubind cu patimă fără hotar *riști* viața, înfrângi mărginirea insului. Dar natura nu vrea decât inși, o ceată de singuri, pe care-i întâlnește pentru o clipă, spre a-i despărți.

Pe fruntea noastră e scrisă singurătatea – și cu nimic în lume n-o vom șterge fără prețul nostru. Suntem creați hoinari, iar legile universului vor îngriji ca unul din altul să nu ne creăm sălaș. Dezmoștenirea omului este identitatea cu sine, iar sensul alungării din rai, căderea lui în el însuși⁴⁰. Omul s-a descoperit singur. Dar el nu-i singur *din pedeapsă*, ci întrucât *este*. Căci singurătatea e noima⁴¹ de căpetenie a firii și, întrucât e singură, firea e blestem. În rai nu *eram*. De aceea ne întâlneam așa de ușor cu toții..., de aceea eram *toți*.